

Hannas kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2017-09-14

Omslagsbild: Hannas kyrka sett från söder, juli 2016.

Hannas kyrka sett från norr.

Hannas kyrka

Gärnäs församling, Österlens kontrakt, Lunds stift,
Hannas socken, fastighet Hannas 56:1, Simrishamns kommun, Skåne län och
landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Hannas by ligger mitt på Österlen intill landsvägen som löper mellan Nybrostrand vid sydkusten och Simrishamn vid Skånes östra sida. Omgivningarna utgörs av ett öppet och mjukt böljande åkerlandskap. Den nuvarande byn har ingen tydlig form och bebyggelsen ligger lite glest utmed landsvägen och som utspridda ensamgårdar. Kyrkan ligger på en liten höjd i dess sydvästra utkant tillsammans med skolan från 1882. Vid 1700-talets låg byn norr om kyrkan ordnad som en radby längs en vägsträckning som i öster hade förbindelse med Bollerup. Kyrkan låg lite för sig själv utmed en sydlig vägsträckning mot Spjutstorp. Fynd inom bytomten tyder på att en fast bebyggelse kan ha etablerats på platsen kring vikingatid omkring 900-1000 e. kr. Kyrkan och kyrkogårdens äldsta delar kan vara från 1100-talet eller tidigt 1200-tal. Vid gravgrävning på kyrkogården, norr om vapenhuset har man påträffat en tidigmedeltida stenkista. Enligt berättelser från trakten hade kyrkan en kyrkogrim, en slags väktare, i form av en kalv eller ett

lamm. Kyrkogrimmen kunde vara ett djur eller en människa som hade offrats när kyrkan byggdes för att vakta och skydda den från olyckor.

Kyrkobyggnad

Kyrkans äldsta delar består av kor med absid och långhus som utifrån byggnadsarkeologiska undersökningar tros vara samtida men möjligen uppbyggda i etapper. Både byggnadsteknik, byggnadsmaterial och murbruk överensstämmer. Fasaderna var redan från början slätputsade eller hade brett utstrukna fogar. En tolkning som framförts av antikvarie Petter Jansson är att kyrkan har tillkommit relativt sent under den romanska perioden, kanske kring 1200-talets mitt. Formelement såsom hålkälslistverk, avsaknad av fönster mot norr murtjocklek kan peka på detta medan byggnadsmaterialet och som rundbågeformen tyder på att kyrkan tillkommit under romansk stilperiod. Långhuset har haft ett ursprungligt, rundbågigt fönster mot söder, liksom troligtvis även koret. Till absiden finns en ursprunglig fönsteröppning mot öster. Inga fönsteröppningar mot norr har där emot kunnat konstateras och öppningar mellan kyrkans vindsutrymmen har också saknats. I långhusets västra gavelsida finns ingångsöppning bevarad vilken tolkas som ursprunglig i det romanska murverket. Öppningen skiljer sig från kyrkans nord- och sydportal då den har raka smygar utan anslag för en dörr. Öppningen skulle därför kunna tolkas som en genomgångsöppning till ett ursprungligt västverk av något slag. Detta bör ha varit smalare än det nuvarande tornet. Senare under medeltiden uppfördes det nuvarande tornet i väster och vapenhuset i norr.

Kring 1300-talets slut eller tidigt 1400-tal slogs valv av tegel i långhus och kor. Vid denna tid togs nya fönsteröppningar upp i koret och långhusets södra sidor. Fönsteröppningen i långhuset genombröt den södra portalöppningen vars nedre del bör ha satts igen nedtill samtidigt. Senmedeltida kalkmålningar finns bevarade på valven. Vid 1650 tillverkades kyrkans altaruppsats. Vid 1750-talets slut togs nya fönsteröppningar upp och ny bänkinredning, läktare och predikstol tillverkades. För att få mer plats i långhuset revs ett medeltida altare. En ny lillklocka sattes upp i tornet. År 1760 utför ”Provincialmålare” Adam Friedrich Maltzan från Kristianstad baldakinmålningar på väggar och valv kring predikstolen och altaruppsatsen. Maltzan dekorerade även bänkinredning, altare, predikstol och läktarbarriären. Vid denna tid var fasaderna rappade/stänkta eller spritputsade med målade svarta dekorationer. Efter flera år av hot med rivning och ombyggnad med ritningsförslag från olika arkitekter genomgick kyrkan en varsam renovering under ledning av domkyrkoarkitekt Theodor Wählin år 1927. Planeringsarbetet inför kyrkans renovering var inte enkelt för arkitekten som från 1906-1927 envist bearbetade församlingen för renovering av kyrkan där alla byggnadsdelar kunde

bevaras. Samtidigt brottades Wählin hela tiden med församlingens krav på bänkplatser. I ett slutskede bidrog professor Otto Rydbeck till att minska ingreppen i kyrkan ytterligare, bland annat genom att bevara läktaren och långhusets östra mur intakt. Hela processen finns redogjord i Hans Ponnerts avhandling om Theodor Wählin från 2011. Renoveringen omfattade bland annat putslagningar, om målning av fasader och takarbeten. Invändigt breddades bänkarna, golven kompletterades och ny vattenburen värmeledning installerades. Konservatorsarbeten på väggmålningar och inredning utfördes av konservator Hans Erlandsson. Största förändringarna gjordes i tornet där ytterdörren breddades, nytt bjälklag till andra våningen byggdes och öppning mellan torn och långhus, som då var igensatt, återöppnades.

Under 1977- och 1990-talet gjordes utvändiga putsarbeten och stora delar av fasaden putsades om med KC-haltigt bruk och fasaderna målades med silikatfärg. Under 2004-2005 gjordes en omfattande renovering av kyrkan under ledning av Hans Ponnert Arkitekter AB. I stort sett all utvärdig puts togs ned och en murverksdokumentation gjordes av antikvarie Petter Jansson, Regionmuseet. Fasaderna visade sig vid undersökningarna vara välbevarade utan tecken på större ombyggnader. På norra sidan fanns äldre putslager bevarade. Hela kyrkan putsades om med ny hydrauliskt kalkbruk som slogs på för hand och drogs ut med ”snut” till en slätputs. Dessutom murades vapenhusets tinnar om, yttertaken sågs över liksom taklag, fönster och dörrar. Därefter renoverades kyrkan invändigt med putslagning och konservering av inventarier. År 2013 inrättades ett wc i vapenhuset efter ritningar av Barup och Edström arkitektkontor. Trappan till läktaren gjordes om 2010 med mindre brant lutning.

Exteriör

Kyrkan består av långhus med kor och absid i öster, västtorn och vapenhus i norr. Samtliga delar är slätputsade med en puts som mjukt följer murverkets ojämnheter och har en lite ålderdomlig karaktär. Murverket i de äldsta delarna är uppbyggda av komstadkalksten i fint tillhuggna kvaderliknande stenar. Tornet och vapenhuset är byggda av kluven eller tuktad gråsten med inslag av kalksten och tegel. Tornets östra mur vilar på långhusets västra gavel.

De äldsta delarna, långhus, kor och absid har nederst på murarna en ursprunglig skråkantsockel av kalksten. Upptill på kor och absid finns ett hålkälsformat listverk av kalksten. Korets taklist löper runt hörnet och ett stycke in på östra korgaveln, en arkitektonisk finess som exempelvis finns på Östra Ingelstads, Ramsåsa och Stora Herrestads kyrkor. Långhuset saknar detta listverk men möjligen har dess ursprungliga listverk plockats bort. Både koret, absidens och långhusets murar har förhöjts upptill med tegelskift, sannolikt i samband med valvslagningen.

Tornets och vapenhusets fasader saknar markerad sockel. Tornmuren avslutas upptill med en utkragad taklist av kalksten som senare kompletterats med tegel. Vapenhuset saknar listverk. Alla gavlar på kyrkan har murade trappsteg som är sekundära på de romanska murarna dvs. långhusets och korets gavlar. Vapenhusets trappgavlar är avtäckta med munk- och nunnetegel medan långhus, kor och torntinnarna täcks av vingtegel. Kyrkans alla delar täcks av enkupigt tegel av olika ålder. Tegeltaken ligger på öppen läkt och är understrukna. Torntaket lades om i sin helhet 2003. Samtliga tak utom absiden har formen av sadeltak medan absidetak har formen av ett halvt kägeltak. Tegeltaket över absiden har en intressant läggningsteknik där tegelpannorna följer den rundade takformen. Tegeltaken kragar ut något vid takfoten och framförallt torntaket har en tydlig utskalkning vid takfoten. Kyrkans taklag består på långhuset och koret av en blandning av medeltida delar av ek och senare delar av fur. De medeltida delarna tros vara samtida med kyrkans valvslagning. Torntaklaget är likaså en blandning av medeltida ek och senare fur. En relativt intakt takstol finns bevarad mot öster och består av hel bindbjälke, sparrar, raka stöttor och dubbla hanband. Absidens taklag är av fur och tros vara sentida.

Inga ursprungliga fönsteröppningar finns bevarade till långhuset och koret. En äldre fönsteröppning har dock konstaterats något väster om långhusets östra fönster, ungefär mitt på fasaden. Läget för denna fönsteröppning har markerats med en ristning i putsen liksom kyrkans ursprungliga sydportal invid långhusets västra befintliga fönsteröppning. Två stora fönsteröppningar finns till långhuset mot söder och i korets södra sida finns en lite mindre fönsteröppning på södra sidan. Fönsteröppningarna är svagt stickbågiga med raka smyggar och fönsterbågarna av gråmålat trä är rakavslutade med diagonallagd spröjsning. Till absiden finns en ursprunglig öppning i öster med utvändigt och invändigt skränande smyggar. Fönsterbågen är sentida och inmurad i öppningen.

Huvudentrén till kyrkan är sedan 1920-talet i tornets norra sida. Ingångsöppningen är rundbågsformad med pardörr och lunettformat överljusfönster. Dörren består av en brunlaserad ramverksdörr med två kraftiga ringbeslag utvändigt. Övriga öppningar till tornet är belägna i höjd med klockvåningen. Mot norr finns två ljudöppningar; en större stickbågsformad och en mindre, rektangulär öppning. Den lilla öppningen hyser kyrkans lillklocka med klockupphängning. I tornets västra gavel finns en liten rektangulär, ursprunglig glugg och på södra sidan en ljudöppning bestående av två långsmala rektangulära öppningar.

Vapenhusets samtliga öppningar och blindingar är ursprungliga. I norra gavelsidan finns en centrerad ingångsdörr med spetsbågig yttersmyg och närmast

Långhuset sett mot öster (t.v.) samt altarpuppställningen i koret (t.h.)

rundbågig dörröppning. Däröver finns en mindre glugg med spetsbågig smyg och en rund blinding överst. Öster om ingångsdörren finns också en liten rektangulär ljusöppning med invändig trälucka. Ytterporten till det medeltida vapenhuset består av en brunmålad plankdörr.

Interiör

Ingång till kyrkan är numera från tornets norra sida som leder in till ett ”vapenhus” eller förhall till kyrkan. I förhallen finns skåp för förvaring och elcentral samt en trätrappa till tornets övre våningar. Inga fönster finns till utrymmet. Golvet är lagt med stora kalkstenshällar av komstatyp. Väggarna är putsade och vitkalkade. Taket utgörs av det andra våningsplanets brädgolv och bjälklag vilket bärs upp av pelare i förhallen. Bjälklaget, pelarna och övriga snickerier i förhallen är gråmålade. Mot öster leder en rundbågig ursprung dörröppning in till långhuset med en spegeldörr mot tornet.

Kyrkorummet är relativt litet med högt sittande fönsteröppningar med vida skrånande smyg i valv och långhus. Långhuset är valvslaget med två travéer höga spetsbågiga valv från sent 1300-tal eller 1400-talet. Valven utgår från trespråkiga pilastrar med högt sittande kragband. Kragbanden består av en vulst, en snedfas och ett utkragande skift. Gördel- och sköldbågar har kvadratisk genomskärning och är slagna med följskift och överst möts de i en kvadratisk slutsten. I valvkapporna finns skvallerhål och i västra valvtravéns sydvästra valvsvickel finns en

Långhuset sett mot väster som i denna del upptas av en läktare.

äldre brädlucka till långhusvinden som inte används längre. Valven har en halv tegelsten tjocklek och är putsade och vitkalkade med undantag av en draperimålning från 1700-talet som upptar långhusets sydöstra hörn och ramar in fönstret på södra mursidan. Målningen är utförd som ett rikt draperat tyg med gula kantband, rosetter och tofsar och bildar ett baldakinliknande tak upptill. Långhuset upptas nästan helt av en bänkinredning från 1760. I bänkkvarteren ligger ett trägolv och mittgången är lagd med kalkstenshällar av äldre karaktär än förhallens golv. I mitten av långhuset västra travé har kyrkans ursprungliga ingångar varit. Den södra, igenmurade, portalen avtecknar sig som en tunn ristning under fönstret mot söder. Nordportalen finns ännu bevarad och har en inåtgående plankdörr med kraftigt stocklås på insidan. På dörrens utsida, som tidigare lett mot vapenhuset, finns inskriptionen DIN 4 MART, ett bomärke samt årtalet 1637. Dörren har emellertid en ålderdomlig, medeltida, karaktär framför allt insidan, med en påspikad dekor av cirkel- och rundbågsornamenterade plankor i ett kryss över dörren. Detta förefaller återanvänt och inte helt avpassat till dörren som sannolikt är omändrad eller hopspikad av äldre delar. På insidan finns också ornament i ovankant och ett ålderdomligt ringhandtag. Innanför dörren finns en modern gråmålad dörr till ett WC i södra delen av det gamla vapenhuset.

Intill nordportalen finns en trappa till en läktare som sträcker sig över långhusets västra sida, fram till fönsteröppningen vid långhusets södra sida och en läktardel längs norra väggen fram till de mittersta valvpilastrarna. Läktarens stomme före-

faller förhållandevis nygjord medan läktarbarriären är från 1700-talet. Stommen består av träpelare med kvadratisk tvärsnitt som bär upp ett bjälklag delvis infogat i valvbågar och kyrkans murar. Läktaren är målad i samma grå ton som använts i förhallens snickerier med undantag av barriärens målning. Denna är målad i en ljusare, pärlgrå ton med svarta rocailler i spegelfyllningar. Barriären har upp till ett listverk med tandsnittsdekor och nederst en sockel med karnisprofil.

Längst fram i långhusets sydöstra hörn står predikstolen med baldakin och trappa. Till predikstolens trappa leder en hög dörr med snidat krön, vilket står framför koret och delvis skymmer det. På motsatta sidan av mittgången står dopfunten. I långhusets sydöstra och nordöstra hörn finns rester av murade sidaltare. Det norra står ännu fritt medan det södra är beläget under predikstolen. Triumfbågen är relativt låg och smal och är uppbyggd av fint huggen kalkstenskvader vilken framträder under den tunna putsen. Vederlagen är markerade med ett utkragande skråkantat listverk.

Korets golv är också av kalksten och har samma nivå som i långhuset. Valvet över koret har samma utseende och uppbyggnad som långhusets med skillnaden att en draperimålning av samma slag som vid predikstolen upptar valvets östra sida och ramar in fönstret mot söder. Ingen ingångsöppning till korvinden syns i valvkapporna som därmed tycks ha saknat ingång även tidigare. Kyrkans altaruppsats från 1600-talet står i den östra gördelbågen på ett förhöjt, gråmålat trägolv som stäcker sig in i absiden. Mot väster avgränsas altargolvet av den tresidiga altarringen. Ett par lågt sittande murnischer finns mot öster i både norra och södra kormurarna. Absiden ansluter till korets gavelmur utan tribunbåge och är öppet till koret vid sidorna av altaret. Sedan valvslagningen utgör valvets gördelbåge en gräns mellan de olika byggnadsdelarna. Absiden täcks av ett hjälmvalv av kalksten och är i sin helhet putsat och vitmålat. Utrymmet är mycket litet och möblerat enbart med en stol och ett litet väggfast bord mot öster under fönstret.

Vapenhusets södra del utgörs av ett nybyggt wc med modern karaktär. Toalettutrymmet är byggt helt fristående och innanför de medeltida murarna. Vapenhusets norra del utgör förrådsutrymme. Längs vapenhusets sidor finns murade stenkänkar. Dörren till långhuset har en medeltida karaktär som anpassats upp till för att få plats under nuvarande läktaren.

Ingång till kyrkvinden över långhuset är via en sekundär murupptagning i långhusgaveln som nås från tornets andra våning. I östra långhusgaveln avtecknas en tunnvalvformad, putsad yta vilken tycks föregå de senmedeltida valven. Murverket i detta parti är också något förtjockat. Korets, långhuset och tornets taklag innehåller en blandning av sannolikt medeltida och senare virkesdelar. I tornets

Kyrkans dopfunt och porten i nordportalen.

taklag ingår en takstol som bedöms som ursprunglig och intakt. Absidens taklag har inte undersökts men är troligtvis delvis omgjort.

Inredning och inventarier

Altare

Altaret från 1600- eller 1700-är av trä målat i blågrå marmorering. Framsidan är indelad i tre rundbågar med kannelerade pilastrar och på sidorna finns spegelfyllningar med målade rocailler, troligen utförda av Adam Friedrich Maltzan kring 1760.

Altarupsats

Altarupsatsen är av skulpterat trä med polykrom bemålning. Den består av en predella nederst som bär upp en central tavla flankerad av pilastrar med figurer föreställande Adam och Eva och däröver finns en gesims och ett överstycke. Vid sidan av mittavlan finns beslagsvingar. Centralmotivet är målat på pannå och föreställer nattvarden. I överstycket finns en tavla föreställande Lammet med korsfanan krönt av ett textband och en vapenensköld. I gesimsen över huvudtavlan finns en inskrift med året 1651 vilket bör vara uppsatsens tillverkningsår. I det övre textbandet står året 1736 vilket tyder på att tavlan byggts om eller målats om vid denna tid. Altarupsatsen är utförd i barockstil och dekorerad med tids-

typisk dekor i form av änglahuvuden, puttis, frukter och voluter samt beslag-svingar.

Altarring

Framför altare och altaruppsats finns en tresidig altarring med genombrutet balusterformat räckeverk av kontursågade brädor med knäfall och överliggare. Altarringen är marmorerad i grått. Altarskranket kan vara från 1600- eller 1700-talet.

Predikstol

Predikstolen med baldakin och trappa är från 1758 och bemålades 1760 enligt en inskrift på predikstolsdörren av ”Provincialmålaren” Adam Friedrich Maltzan. Predikstolskorgen ett kraftigt profilerad underdel på en sexkantig pelare. Korgen har sexsidig planform med fyra spegelfyllda sidor indelade mellan pilastrar med korintiska kapitäl. I spegelfyllningar avbildas de fyra evangelisterna inom rocailler. Baldakinen är sexsidig och uppbyggd med ett kraftigt listverk kring en himmel med strålsol och en duva. Överst på listverket finns utskurna rocailler. Predikstolskorgen och baldakinen är utförda i tidstypisk rokoko och målade i blågrå och rosa marmorering samt vitt, rött, blått och guld. Dörren till predikstolen är utförd i samma stil med kraftiga volutförsedda sidor och ett krön av utskurna rocailler. Trappans räcke består av ett balusterformat räcke med kontursågade brädor.

Dopfunnt

Kyrkan har en romansk dopfunnt tillverkad av gotländsk sandsten. Dopfunten anses vara utförd av den gotländske mästaren Sighraf och dateras till cirka 1200. Funten har cylindrisk cuppa, trattformig botten och kittelformig urholkning med urtappningshål. Foten står på en stor, rund grundhäll, och har rund form, uppåt avsmalnande med en flätad repstav upptill. På cuppan finns en dekor i låg relief med scener framställda inom en rundbågsarkad. Scenerna föreställer bebädelsen, besöket hos Elisabet, Jesu födelse, de vise männen, den tronande Maria med Jesusbarnet och flykten till Egypten samt en konung med likarmat kors och fyrflikig fana. Vid fotens fyra hörn finns fyra sittande figurer i hög relief föreställande Maria med barnet, en man med flätad skägg och fem huvuden i sitt knä samt Petrus och Paulus.

Bänkinredning

Bänkinredningen i långhuset består av slutna bänkar av trä från 1700-talet. Ursprunglig målning på bänkarna är troligen utförd av Adam Friedrich Maltzan. Gavlar och dörrarna är marmoreringsmålade i pärlgrå färg med målade nummer inom rocailler på dörrarnas speglar. Det överliggande listverket är målat i blygrå färg. Gångjärnsbeslagen är av järnsmide och dekorativt utformade. På gavlarna finns utfällbara pallar med kontursågade ben. Bänkarnas insidor är målade i

en brunröd kulör. På ryggarnas baksidor finns numreringar och initialer efter den gamla bänkindelningen eller ”bänklängden”. Några nummer saknas då bänkrader har tagits bort för att få mer plats i raderna. På läktaren finns några rader av enkelt utformade bänkar troligen från 1700 eller 1800-talet. Bänkarna är av brunmålat trä med genombrutna ryggar och enkelt rundade gavlar.

Orgel

Kyrkans nuvarande orgel är en kistorgel tillverkad 2011 av A. Mårtenssons orgelfabrik i Lund. Orgeln står på läktaren nordöstra del. Ingen orgelfasad finns till orgeln.

Klockor

I klockvåningen hänger kyrkans stora klocka i en klockbock. Stora klockan göts 1673 och omgöts 1921. Lilla klockan göts 1758 och hänger i en liten öppning i norra muren.

Övrigt

Ett triumfkrucifix från omkring 1300-talets början hänger på triumfbågsmuren över triumfbågen. En fattigstock från 1771 står intill ingången till kyrkorummet från väster. I golvet framför predikstolen ligger en gravhäll lagd över kyrkoherde Erasmus Uppendick, död 1745 och hans fru Elsa Brock. I koret hänger en ljuskrona av smidesjärn vilken möjligen kan dateras till senmedeltiden. Intill dopfunten i triumfbågens norra sida finns en handukshängare för dophandukar daterad till 1732. Mattan i koret är vävd av textilkonstnär Hellevi Nilsson-Kjellhard född i Hannas.

Kyrkogård

Kyrkan omges av en liten men vacker kyrkogård som i väster och söder gränsar till det öppna jordbrukslandskapet och i norr till landsvägen och bybebyggelsen. Den äldsta kyrkogården var ännu mindre än den är idag. Vid tidigt 1800-tal togs mark i anspråk väster och öster om dåvarande kyrkogården för fattighus och skola samt kyrkogårdens utvidgande. Rester av en mur som tidigare kan ha utgjort kyrkogårdens begränsning har påträffats några meter väster om tornet samt norr om vapenhuset. Enligt fotografier förefaller kyrkogårdens nordvästra hörn ännu inte vara tagen i bruk kring 1930. Den nuvarande begränsningen består av en stenvägg vilken omger kyrkogården på alla sidor. Stenväggen är lagd i bruk, delvis putsad och ovansidan täcks av stora kalkstenshällar. Innanför kyrkogårdsmuren finns en trädkrans av hamlad lind. I den norra mursträckningen finns en ingång framför kyrkans vapenhus, med kraftiga murade, putsade och kalkvittade grindpelare och järngrindar i nygotiskt utförande. I murens västra ände finns ytterligare en grindöppning som är lite mindre och grindarna ser ut att vara av senare da-

tum. Ytterligare en liten grindöppning finns i den östra mursträckningen vilken leder in från kyrkans parkering. På kyrkogården ligger gravplatserna tätt omgivna av begränsningshäckar av buxbom. Övriga ytor utgörs av smala gångstråk mellan gravplatsraderna och lite bredare gångar kring kyrkan, från grindöppningarna och runt kyrkogårdsmuren. En hel del planteringar finns på gravplatserna men växtligheten är lågt växande eller nedklippt med undantag av några enstaka högre barrträd. Gravvårdarna tillhör framför allt 1900-talet och flertalet är låga, mer moderna vårdar av diabas eller granit. Enstaka äldre vårdar finns framför allt på kyrkogårdens sydöstra del. Titlarna på gravstenarna skvallrar om att bygden har haft sin huvudnäring inom jordbruket.

Byggnader på kyrkogården

Inga byggnader finns på kyrkogården och äldre uppgifter om byggnader på kyrkogården saknas.

Karaktärisering

Hannas kyrka är en av Österlens mest omtyckta kyrkor och uppskattas framför allt för sin ålderdomliga karaktär med rötter i romansk tid. Genom undersökningar har det kunnat konstateras att kyrkan är mycket välbevarad utan större ombyggnader. Viktigt för kyrkans romansk karaktär är också dess finhuggna listverk, sockel och den östra ursprungliga fönsteröppningen. Till sitt yttre har kyrkan bevarat sitt utseende från omkring 1700-talet då nya fönsteröppningar togs upp. Den östra fönsteröppningen, nordportalen är de enda bevarade ursprungliga öppningarna. Avsaknaden av fönster mot norr är utmärkande för kyrkan vilket ofta förklaras med folktron att ondskan kom från norr, en tradition som finns både inom hednisk och kristen folktro. I Hannas finns berättelser om Trollden som bodde norr om kyrkan. Kanske ska avsaknaden av fönster mot norr snarare ses som ett medvetet sätt att använda ljuset på ett effektivt sätt i kyrkan exempelvis genom att framhäva vissa inventarier målningar eller dylikt. Avsaknad av fönsteröppningar mot norr har också konstaterats på flera romanska kyrkor i Småland och på en del kyrkor på Jylland. Ytterligare en ovanlig egenhet hos kyrkan är den lilla ingångsöppningen mellan torn och långhus där det vanligen brukar finnas en större tornbåge. Ingångsöppningen hänger säkert samman med någon funktion i en äldre tillbyggnad till långhusets västra sida vilken är okänd idag. Förutom de romanska delarna utmärks kyrkans exteriör också av det låga tornet, de murade trappstegsgavlarna och de understrukna tegeltaken på öppen läkt. Dessa lever kvar sedan högmedeltiden eller senmedeltiden. Vapenhuset är också typiskt för denna period och har kvar ursprungliga öppningar i gavelsidan. Eftersom kyrkan inte utvidgats efter reformationen är den en viktig representant för den medeltida kyrkan i Skåne både i storlek och form.

Invändigt genomgick kyrkorummet en pietetsfull renovering vid 1920-talet. Wählins renoveringar brukar vara igenkännbara genom typiska inslag såsom bänkar och annan inredning. I Hannas kyrka har arkitekten inte lämnat några tydliga spår efter sig vilket tyder på att även Wählin värdesatte kyrkan som den var. Tiden kan vid första intrycket vara stannad vid 1700-talets mitt då stora delar av inredningen tillverkades. Framför allt är draperimålningarna vid predikstolen och kring altaret slående med sin lyskraft och arkitektoniska verkan. Målningarna har hög kvalitet och målaren har också signerat dem vilket tyder på att han var en erkänt duktig målare med hög status. Målarmästaren Maltzan har varit verksam i flera kyrkor i Skåne bland annat har han utfört draperimålningar i Hjärsås och Barsebäcks kyrka. Inredningen i Hannas kyrka har hög kvalitet med bevarad ursprunglig färgsättning vilket är mycket värdefullt för miljöns autenticitet. Läktaren som har samma form och placering som vid tidigt 1900-talet bör ha tillkommit senast på 1700-talet. Läktare var vanligt i olika former i kyrkorummen förr, ofta längs långhusets långsidor liksom är fallet i Hannas kyrka. Få läktare av denna typ är dock bevarade vilket gör den till ett viktigt exempel på hur kyrkorummen kunde se ut förr när det var trångt om bänkplatser. I Hannas kyrka har avsaknad av tornbåge lett till att tornet inte kommit att användas för extra bänkplatser och läktarplats med orgelläktare vilket annars är mycket vanligt. Senare anpassningar av kyrkorummet är knappt märkbara, framför allt har bänkarna anpassats på ett fint sätt genom nya bredare gavlar. Inredandet av wc i vapenhuset är däremot ett stort ingrepp i kyrkans i övrigt välbevarade miljö och en stor kontrast till den bevarade nordportalen med dess medeltida dörr. Kyrkans äldsta inventarie är dopfunten som står lite skymt bakom bänkarna. Dopfunten kan vara en nyckel till kyrkans äldsta tid, kanske samtida med kyrkobyggnadens äldsta delar och därmed mycket värdeull. Sidoaltare som delvis bevarats vid långhusets östra sida är också värdefulla delar från den katolska tiden vilket förvaltas fint i kyrkan tillsammans den efterreformatiska inredningen. Andra viktiga inventarier från kyrkans katolska tid är triumfkrucifixet och ljuskronan i koret. Delar av porten till nordportalen kan också vara medeltida och bidrar till kyrkans ålderdomliga karaktär. Viktigt för kyrkans karaktär är också golvet av kalkstenshällar vilket är typiskt för trakten där komstakalksten bröts.

Att tänka på

- Kyrkan är mycket välbevarad både utvändigt och invändigt vilket ställer höga krav på eventuella förändringar. Huvudregeln bör vara att ingreppen ska minimeras och att de inte ska synas. Kyrkans kulturhistoriska värde är av den digniteten att förändringar bör undvikas helt.
- Kyrkans understrukna tak kräver regelbunden tillsyn.

- Kyrkogårdens karaktär är viktig att bevara som en del av den yttre miljön. Viktiga delar är gravplatsindelningen, grusade gångar, begränsningshäckar av buxbom och trädkransen. Äldre gravvårdar bör stå kvar på gravplatsen och återlämnade gravplatser bör inte läggas igen.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrklig kulturmiljö, enligt Kulturmiljölagen 4 kap.

Källor

Den medeltida träskulpturen i Skåne, en bildokumentation; Lena Liepe; Skånsk senmedeltid och renässans 15, Lund 1995.

Gravskick och gravtraditioner i sydöstra Skåne, Curt Wallin, Ystad 1951.

Hannas kyrka – alla tiders kyrka, murverksdokumentation 2004, Petter Jansson, Regionmuseet Kristianstad Rapport 2006:15.

Hannas kyrka. Ut- och invändig renovering, Antikvarisk kontroll 2004-2005. Lotta Eriksson, Petter Jansson, Regionmuseet Kristianstad Rapport 2006:16.

Hannas kyrkogård, Therese Ohlsson, Sydsvensk arkeologi, Rapport 2012:60.

Muren kring Hannas – den gamla kyrkogårdsmuren, Tony Björk, 2/2004, Sydsvensk arkeologi 2004.

Orgelinventering för Lunds stift, Anders Johansson, 2016.

Skånes kyrkor, en kulturhistorisk resa genom 1000 år, Caroline Ranby, Lund 2014.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Theodor Wåhlin, arkitekten och restaureringskonsten en yrkesbiografi, Hans Ponnert, Malmö 2011.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2017-06-28, 2017-07-28

Fältinventering: Kerstin Börjesson

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson

Granskning: Petter Jansson, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2017-09-14

